

ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ

ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ

ਭੁੱਖ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (1970)

ਅਗਨ ਪੰਖੇਰੂ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (1975) (ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੁਆਰਾ ਪੁਰਸਕਾਰਿਤ)

ਮਸਤਕ ਅੰਦਰ ਸੂਰਜ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (1982) (ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੁਆਰਾ ਪੁਰਸਕਾਰਿਤ)

ਐਨਟੀਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਸੋਨਚਿੜੀ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (1999) (ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁਰਸਕਾਰਿਤ)

ਸੁਕਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣੈ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ) (2006)

ਪੁਰਸਕਾਰ :

ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ (ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ) ਵਲੋਂ ਸਰਬ-ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਹਾਂਕਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਪੁਰਸਕਾਰ।

ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ

ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਰੈਣੂ

Poetry / Punjabi Poetry / Collection

Bhumika Ton Bagair

by

Haribhajan Singh Rainu

Pharian Wali Gali, Bhadra Bazar, SIRSA-125055

Ph.01666-226543

2007

Published by Lokgeet Parkashan

S.C.O. 26-27, Sector 34 A, Chandigarh-160022

India

Ph.0172-5077427, 5077428

Punjabi Bhawan Ludhiana, 98154-71219

visit us at : www.unistarbooks.com

Type Setting & Design PCIS

Printed & bound at Jai Offset Printers, Chandigarh

Ph:0172-2640382

© 2007, *Author*

Produced and bound in India

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ
ਜੋ ਹਰ ਮੌਸਮ ਵਿਚ
ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ
ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹੇ

ਤਰਤੀਬ

~	ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ	9
~	ਰਾਮ -ਬਾਣ	12
~	ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਦਾ	13
~	ਨਦੀ ਤੇ ਪਿਆਸ	15
~	ਕਲਮਾਂ ਤੇ ਸਲੀਬ	17
~	ਦੇਵ-ਮੂਰਤੀ	19
~	ਇਕ ਸੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ	20
~	ਕੀ ਕਹੋਗੇ	25
~	ਤੂੰ ਕਿਹਾ	26
~	ਮੈਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਾਂ	28
~	ਈਸਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ	30
~	ਗੁਰ/ਗਿਆਨ	31
~	ਸ਼ੀਸ਼ਾ	32
~	ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਛੋਹ	33
~	ਹਾਰਾਕੀਰੀ	37
~	ਉਹ	39
~	ਚੰਨ-ਤਾਰੇ	40
~	ਮੈਂ ਜੋ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ	41
~	ਤੂੰ ਬਾਤ ਪਾਈ	43
~	ਇਕੱਲ	47
~	ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ	49
~	ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਣਾਰਕ	51
~	ਕਦੇ...	53
~	ਚੌਸਰ	55
~	ਚਿਤਵਨ	57
~	ਤਪੱਸਿਆ	58

~ ਜੰਗ -1	60
~ ਜੰਗ -2	61
~ ਜੰਗ -3	62
~ ਜੰਗ -4	63
~ ਜੰਗ -5	64
~ ਜੰਗ -6	65
~ ਜੰਗ -7	66
~ ਜੰਗ -8	67
~ ਮੈਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਵਾਂਗਾ	68
~ ਕਿਰ ਗਏ ਜੋ ਸ਼ਬਦ	70
~ ਅਸ਼ਵਮੇਧ	72
~ ਦਿਸਹੱਦੇ ਤੋਂ ਪਾਰ	74
~ ਮੈਂ ਤੇ ਰਾਤ	76
~ ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਾਂ	77
~ ਹਨੇਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ	85
~ ਮੇਰੀ ਤਲਾਸ਼	87
~ ਇੰਜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ	89
~ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਝੀਲ	91
~ ਇਕਲਵਯ ਹੋਰ	94
~ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹੈ	96

ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ

ਭੂਮਿਕਾ
ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤੀਕ
ਸੂਰਜ ਆਉਂਦਾ
ਤੇ ਦਿਨ ਦੇ ਲਹਾ ਨਾਲ
ਇਕ ਨਵਾਂ ਲਿਖਿਆ ਵਰਕਾ
ਪਾੜਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ।

ਮੈਂ ਫੇਰ
ਰਾਤ ਦੀ ਕਫ਼ਨੀ ਓਢ
ਚੰਨ ਦੀ ਤਲੀ 'ਤੇ ਔਸੀਆਂ ਵਾਹੁੰਦਾ
ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਚੁਣ ਚੁਣ
'ਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਸੁਣ ਸੁਣ
ਸ਼ਬਦ-ਸਤਰਾਂ ਜੋੜਦਾ।
ਪਾਟੇ-ਝਰਾਟੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ
ਤਰੋਪੇ ਲਾਉਣ ਲੱਗਦਾ।

ਤੇ ਸੋਚਦਾ,
ਇਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ
ਕੋਈ ਸਾਯਣ* ਲਿਖੇਗਾ।

* 10 ਵੀਂ-12ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ

ਤੇ ਸਾਯਣ ਸੀ,
ਮੈਂਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ,
ਵੇਦਾਂ ਦੀ
ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ।

ਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ
ਸ਼ਬਦ-ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਪਰਨਾਏ,
ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਟਕਸਾਲਾਂ 'ਚ
ਮਸ਼ਗੂਲ ਸਨ;
ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਘੜਦੇ
ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਦੇ।

ਕੋਈ ਵੀ
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕੰਵਲ-ਆਸਨ ਤੋਂ
ਉਤਰਣ ਲਈ
ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਤੇ ਵਰਕੇ ਸਨ,
ਰੁਲਦੇ ਗਏ,
ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਲੂਬੀ ਕੰਧ ਦੀਆਂ
ਖੁੱਡਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੱਢ,
ਮੈਂ ਜੋ ਬਚਾ ਸਕਿਆਂ
ਲੈ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ।

ਕਾਸ਼!
ਇਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ
ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਬਣ ਸਕੋ।

ਤੇ ਸੰਵਾਦ
ਤੁਰਦਾ ਰਹੇ!
ਤੁਰਦਾ ਰਹੇ!!

ਤਾਂ ਜੋ
ਲੋਕ-ਮਨਾ ਦੀ ਵੇਦਨ
ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੱਥ ਤੀਕ ਅੱਪੜੇ।

ਆਮੀਨ

ਰਾਮ-ਬਾਣ

ਇਹ
ਤੁਹਾਡੀ
ਪਹਿਲੀ ਜਿੱਤ ਸੀ।

ਤੁਸਾਂ
ਤਲਾਸ਼ ਲਿਆ,
ਮੇਰਾ
ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਵਰਗਾ ਭਰਾ।

ਇਹ
ਮੇਰੀ
ਆਖਰੀ ਹਾਰ ਸੀ।

ਤੁਸਾਂ
ਜਾਣ ਲਿਆ,
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਭੇਤ।

ਨਾਭੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਬਣ ਗਿਆ ਹਲਾਹਲ,

ਚੱਲ ਗਿਆ ਰਾਮ-ਬਾਣ।

ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਦਾ

ਅੱਜ ਫੇਰ
ਤੇਰੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ
ਮੇਰੀ ਹਾਰ ਹੋਈ ਹੈ

ਇਤਿਹਾਸ ਤਾਂ
ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਸਮਾਂ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪਾਤਰ
ਬਦਲ ਬਦਲ।

ਪਰ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ
ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ।

ਤੇ ਮੈਂ
ਹੋ ਕੇ ਲਹੂ-ਲਹਾਨ
ਦੇਂਦਾ ਰਹਾਂਗਾ ਉਸ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਦੀ ਪੁੱਠ,

ਜਦੋਂ ਤੀਕ
ਤੇਰੇ ਝੂਠ ਦੇ
ਸੱਚ ਦਾ ਸੰਜੋਅ
ਮੇਰੇ ਸੱਚ ਦੀ ਬਰਛੀ
ਚੀਰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ।

ਕਿਉਂਕਿ
ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ
ਹਰ ਵਾਰ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਦਾ
ਜਿੱਤ ਗਏ ਦਾ ਸੱਚ
ਮਨਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੀਕ
ਅਸਲ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਇਤਿਹਾਸ
ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ
ਰੂਬਰੂ ਕਰਕੇ

ਫਿਰ ਰਚਣ ਲਈ
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਚੱਕਰਵਯੂਹ।

ਨਦੀ ਤੇ ਪਿਆਸ

ਪਿਆਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,
ਤਾਂ
ਜ਼ਿਕਰ ਤੁਰਦਾ ਹੈ...

ਨਦੀ ਦਾ

ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਦਾ
ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਦਾ
ਦੂਰ ਤਕ ਵਿਛੀ ਰੇਤ
ਸਿੱਪੀਆਂ ਘੋਰਿਆਂ
ਟੁੱਟੀ ਧਸੀ ਨਾਵ ਦਾ,

ਕਦੇ ਆਰ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ
ਤੀਰਥ-ਯਾਤਰੀ
ਲਗਦੇ ਕੁੰਭ-ਇਸ਼ਨਾਨ
ਕਰਦੇ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਦਾ
ਵਧਦੇ ਫੁੱਲਦੇ ਵਿਉਪਾਰ ਦਾ,

ਪਾਣੀਆਂ ਕੰਢੇ
ਵਸਦੇ ਨਗਰਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦਾ
ਰਚੇ ਜਾਂਦੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ
ਉਗਮਦੀ ਵਿਗਸਦੀ
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ,

ਮੈਂ,
ਜਦ ਜਦ
ਪਿਆਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰਦਾਂ,

ਉਹ,
ਅਲੋਪ ਨਦੀ ਨੂੰ
ਤਲਾਸ਼ਣ ਤੁਰਦੇ ਨੇ।

ਕਲਮਾਂ ਤੇ ਸਲੀਬ

ਉਹ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ
ਘਰ ਘਰ ਜਾਂਦਾ
ਗਮਲਿਆਂ 'ਚ
ਕਲਮਾਂ ਲਾ ਆਉਂਦਾ
ਤੇ ਦੁਆ ਕਰਦਾ
ਹਰ ਵਿਹੜਾ ਮਹਿਕਿਆ ਰਹੇ
ਗੁਲਾਬਾਂ ਨਾਲ।

ਉਹ ਹਰ ਸ਼ਾਮ
ਘਰ ਘਰ ਜਾਂਦਾ
ਮੰਗਦਾ
ਬਰਛੇ ਕੁਹਾੜੀਆਂ
ਤੇ ਵੰਡ ਆਉਂਦਾ ਕਲਮਾਂ
ਆਖਦਾ
ਰਚੋ ਕੁਝ ਅਜੇਹਾ
ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੋਵੇ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਰਗਾ।

ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ
ਉਡੀਕਦਾ ਮਿਲਦਾ
ਆਪਣਿਆਂ ਪਰਾਇਆਂ ਨੂੰ
'ਜੀ ਆਇਆਂ' ਕਹਿਣ ਖਾਤਰ
ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ
ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ
ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀ ਡਲੀ ਜਿਹਾ ਕੁਝ।

ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਰਾਤ ਉਸਨੂੰ
ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਕੋਲ
ਕਲਮਾਂ ਦੀ ਸਲੀਬ 'ਤੇ
ਟੰਗਿਆ
ਵੇਖ ਆਇਆਂ।

ਦੇਵ-ਮੂਰਤੀ

ਤੁਹਾਡੇ
ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ 'ਚ
ਸਜਾਕੇ ਰੱਖੀ
ਦੇਵ-ਮੂਰਤੀ 'ਤੇ
ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਲਈ
ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਧੂਪ-ਅਗਰਬੱਤੀ, ਸੰਧੂਰ,
ਇਹ ਪੁਸ਼ਪ-ਹਾਰ, ਇਹ ਨਾਰੀਅਲ,
ਸਿਤਾਰ,
ਰੰਗੋਲੀ ਗਲੀਚਾ ਸ਼ਿਗਾਰ,
ਮਾਹੌਲ ਵੇਖ ਵੇਖ,
ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ
ਕਵਿਤਾ ਸੁਣ-ਪੜ੍ਹਕੇ,
ਤੁਹਾਡਾ
ਆਪਸ 'ਚ ਬਣਿਆਂ
ਮਿਥਕ ਟੁੱਟੇਗਾ।

ਇਹ ਸੋਚਕੇ,
ਜੀਅ ਡਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਸੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

ਮੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ,
ਪਾਕਸਤਾਨੋਂ ਉਜੜਕੇ ਆਇਆ,
ਬਾਪੂ
ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦਾ, ਕਿੱਸੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ...

ਭਜਨਾ!
ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ,
ਸੁਨੱਖਾ ਜਵਾਨ ਅਣਖੀਲਾ,
ਵੇਖਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰੱਜਣ ਨਾ
ਆਖਦਾ
ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣੈ
ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਮਾਰੇ
ਫੇਰ ਦਿੱਲੀ
ਸੈਂਬਲੀ 'ਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ,

ਤਾਂ ਜੋ
'ਬੋਲੇ ਸੁਣਨ'
'ਸੁੱਤੇ ਜਾਗਣ'

ਫਰੰਗੀ
ਸਾਡੇ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਆਖਦੇ,
'ਖੂਨੀ ਡਾਕੂ ਹੈ'
'ਲੁਟੇਰਾ ਕੁਰਾਹੀਆ ਹੈ'

ਇਕ ਰਾਤ
ਉਹ
ਸੁਖਦੇਵ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਾਲ
ਢਾਹੇ ਲੱਗਿਆ।

ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ
ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਤੱਕਿਆ
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ 'ਤੇ
ਲਹੂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਰੋਂਦਾ,
ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰਿਆ,
ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
ਮੈਂ ਤੇ,
ਉਸੇ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਗੁਆਚ ਗਿਆ।
ਸਿਰੋਂ ਲੱਥਦੀ
ਪਗੜੀ
ਸੰਭਾਲਦਾ ਸੰਭਾਲਦਾ।

ਇੰਜ ਹੀ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ
ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਦਾ
ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਪਾਣੀ
ਪੁਲਾਂ ਥੱਲਿਓਂ ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ
ਮੈਂ
ਪਿੰਡੋਂ ਪਿੰਡ
ਇੱਥੇ ਆ ਗਿਆ,
ਪੱਗ ਦੇ

ਟੋਟੇ ਲੀਰਾਂ ਕਰਾਕੇ
'ਜਨ-ਗਣ-ਮਨ ਗਾਉਂਦਾ'।

ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ
ਜਿਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ
ਆਜ਼ਾਦੀ
ਸਾਡੇ ਨਾਂ ਕਰਾਈ
ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼
ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਹੈ।

'ਹਨੇਰੇ ਫੇਰ ਨਾ ਪਰਤ ਆਵਣ!'

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ,
ਭਗਤ ਸਿੰਘ,
ਤੇਰੇ ਜਿੱਡਾ ਸੀ ਨਾ
ਪੈਲੀਆਂ 'ਚ ਬੰਦੂਕਾਂ ਬੀਜਦਾ

ਆਖੇ!
'ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੈਣੀ ਹੈ
ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਲੜਣੀ ਪਵੇਗੀ।
ਖੇੜੇ
ਕਦੋਂ ਹੱਸਕੇ,
ਹੀਰ ਮੋੜਣ ਲੱਗੇ?'

'ਤੇ ਜੇ
ਲਿਖਣਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ,
ਬੰਦੇ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ
ਬੰਦੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦਾ?
ਕੁਝ ਰੱਜੇ,

ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਬਿਨਾਂ ਛੱਤੋਂ
ਭੁੱਖੇ-ਭਾਣੇ ਨਾ ਸਉਂਦੇ।
ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਤੱਕੜੀ
ਕਾਣੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।’

ਤੇ ਮੈਂ
ਸਾਲੇ ਸਾਲ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ
ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਾਂ
ਪੈਲੀਆਂ ’ਚ ਨਹੀਂ ਉੱਗਦੀਆਂ,
ਉੱਗਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਤਾਂ
ਬੂਟਿਆਂ ਰੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗ
ਆਪੇ ਨਾ ਉੱਗਦੀਆਂ,
ਥਾਂ ਥਾਂ ?

ਭਗਤ ਸਿੰਘ
ਕਿੰਜ ਬੀਜਦਾ ਸੀ ?
ਬਾਪੂ
ਕਿਉਂ ਆਖਦਾ ਸੀ ?

ਇਕ ਉਮਰ ਬਾਅਦ
ਜਦੋਂ ਹਨੇਰੇ ਫਣ ਖਲਾਰ
ਫੁੰਕਾਰਣ ਲੱਗੇ
ਜ਼ਹਿਰ
ਪਾਣੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ’ਚ ਘੁਲਣ ਲੱਗਾ

ਸਰਘੀ
ਜਾਗਦੀ ਜਾਪੀ
ਬੰਦੂਕਾਂ ਉੱਗ ਆਈਆਂ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ
ਸ਼ਬਦ ਬਣਕੇ।

ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ,
ਭਗਤ ਸਿੰਘ,
ਕਿਹੜੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ 'ਚ
ਬੀਅ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਬਾਪੂ,
ਕੀ ਕੀ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ।

‘ਆਵੇ ਨੀ ਸਈਓ ਰਲ ਗਾਵੇ ਘੋੜੀਆਂ,
ਜੰਝ ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ ਤਿਆਰ ਵੇ ਹਾਂ।
ਮੌਤ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਚੱਲਿਆ,
ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਵੇ ਹਾਂ।’...

ਬਾਹਰ
ਬਰੂਹਾਂ 'ਚ ਬੈਠੀ,
ਸੂਈਆਂ ਵੇਚਦੀ ਗਲੇਲੀ
ਮੇਰੇ,
ਪੋਤਰੇ ਪੋਤਰੀ ਨੂੰ
ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ
ਘੋੜੀਆਂ ਸੁਣਾਈ ਜਾਵੇ।
ਖੇਤ ਵਾਹੀ ਜਾਵੇ।

ਕੀ ਕਹੋਗੇ

ਕੀ ਕਹੋਗੇ ?
ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ,

ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ
ਭਵਿਖ
ਮੇਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਵਰਤਮਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਜਾਂਦਾ।

ਸ਼ਾਇਦ
ਹੌਕਾ ਭਰੇਗੇ।

ਤੂੰ ਕਿਹਾ

ਤੂੰ ਕਿਹਾ,
ਗੈਬ 'ਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ
ਆਵਾਜ਼
ਮੈਂ ਜੜ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ
ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਵਿੱਚ।

ਤੂੰ ਕਿਹਾ,
ਸਹਿਜ ਰਹਿ ਹਰ ਘੜੀ,
ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਅਡੋਲ
ਬੁੱਝਖਾਨੇ 'ਚ ਸਹਿਜ ਭਾਅ।

ਤੂੰ ਕਿਹਾ,
ਮਾਇਆ ਹੈ, ਛਲ ਹੈ,
ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਹੈ ਵਿਸਤਾਰ,
ਇਹ ਸੰਸਾਰ
ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ
ਵਗਦੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚੋਂ
ਬਣਦੇ ਟੁੱਟਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ
ਤੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ
ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼।

ਤੂੰ ਕਿਹਾ,
ਜਨਮ-ਮਰਨ
ਦੁੱਖ ਸੁਖ, ਪੁੰਨ-ਪਾਪ
ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ
ਸਭ ਨੇਂ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ,
ਕਰਮ-ਫਲ, ਮੋਖ-ਦੁਆਰ
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਾਰ,
ਮੈਂ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ
ਤੇਰੇ ਸਨਮੁੱਖ ਸਿਰ-ਭਾਰ।

ਤੂੰ ਕਿਹਾ....
ਤੂੰ ਕਿਹਾ....
ਤੂੰ ਕਿਹਾ....
ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ
ਵਿਰਾਟ ਵਿਰਾਟ ਵਿਰਾਟ।

ਮੈਂ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ,
ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ,
ਤੇ ਗਵਾ ਬੈਠਾ,
ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ।
ਹੋਂਦ ਦੇ
ਅਰਥ ਉਦੇਸ਼!

ਮੈਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਾਂ ?

ਦਿਲਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ
ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ
ਮੰਦਰੀਂ ਮਸੀਤੀਂ
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ।

ਸਲੀਬ ਤੋਂ ਉਤਰਕੇ
ਮਸੀਹਾ
ਗਿਰਜੇ 'ਚ ਹੋ ਗਿਐ ਸਥਾਪਤ
ਉੱਚੀ ਥਾਂ
ਉਡੀਕਦਾ ਰਹਿੰਦੈ
ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਦੀ ਲੋਅ ।

ਕਿਸੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਲਈ
ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ
ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ।

ਗੂੰਜਣ ਲੱਗੇ
ਬਾਂਗਾਂ, ਟੱਲੀਆਂ ਘੜਿਆਲ ।

ਹਰ ਭੀੜ
ਹਰ ਸ਼ੋਰ ਵਿੱਚ
ਮੈਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਇਕੱਲਾ,
ਤਾਂ ਜਾਣਿਆਂ
ਮੈਂ ਅੱਲਾ ਨਾ ਰਾਮ ਦਾ
ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਨਾ ਅੱਲਾ ।

ਮੇਰੇ ਜਿਊਣ ਦਾ ਹੱਕ
ਖੋਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹੈ
ਇਸ ਲਈ
ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ
ਉਸਦਾ
ਉਹ ਲੈ ਰਹੇ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ
ਜਿਸ ਲਈ।
ਕਿਸ ਉਪਦੇਸ਼-ਵਾਕ ਦੇ
ਇੰਨੇ ਅਰਥ-ਵਿਸਤਾਰ
ਹੋਣ ਲਗਿਐ
ਅਨਰਥ-ਅੰਧਕਾਰ।

ਕਿੱਥੇ ਨੇ ?
ਈਸ਼ਵਰ-ਧਰਮ-ਸੰਸਕਾਰ,
ਖਲਕਤ ਹੋ ਰਹੀ
ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ,
ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ।

ਮੈਂ,
ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖ ਦਿਆਂ,
ਜਗਤ ਜਲਦਾ ਰੱਖ ਲੈ ?

ਮੈਂ ਤੇ
ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ
ਥਾਪਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ
ਗੈਬ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼
ਕੋਈ ਫੁਰਮਾਨ।

ਮੈਂ ਤੇ
ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ
ਬੰਦੇ ਦਾ ਬੰਦਾ
ਮੈਂ ਅੱਲਾ ਦਾ ਰਾਮ ਦਾ
ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਨਾ ਅੱਲਾ।

ਈਸਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਮੇਰੀ
ਮੁਕਤੀ ਦਾ
ਕਰਨਗੇ ਫੈਸਲਾ,
ਜਿਹਨਾਂ
ਖੱਟਣਾ ਹੈ ਸਬਾਬ।

ਬੜੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ ਨੇ ਉਹ

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ
ਕੀ ਕਰਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨਿਆਂ।

ਇਸੇ ਲਈ
ਮੈਂ
ਆਪ ਹੀ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਨਾਂ,
ਆਪਣੀ ਸਲੀਬ।

ਤੇ
ਇਕ ਦਿਨ ਝੁੱਲਾਂਗਾ,
ਇਸੇ 'ਤੇ
ਬਣਕੇ ਹੱਕ ਦੀ ਧਵਜ
ਮਾਰੂ ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼।

ਗੁਰ/ਗਿਆਨ

ਉਹਨਾਂ ਕੁਝ ਗੁਰ ਸਿੱਖੇ
ਸ਼ਬਦ ਕੱਠੇ ਕੀਤੇ
ਤੇ
ਹੱਟੀਆਂ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਲੱਗੇ
ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ।

ਜਦੋਂ ਮਿਲਦੇ
ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ
“ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ?”

ਤੇ ਮੈਂ
ਹਰ ਵਾਰ
ਕਹਿਣਾ ਭੁੱਲ ਜਾਨਾਂ,

ਗਿਆਨ ਤੇ
ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮਿਲਦੈ
ਖਲਕਤ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ
ਉੱਕਰਿਆ ਹੁੰਦੈ
ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੇ।

ਤੁਸੀਂ
ਕਦੇ ਹੋਵੋਗੇ
ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕੇ
ਬੋਧੀ-ਰੁੱਖ ਦੀ
ਜੜ੍ਹ-ਜਕੜ ਤੋਂ ਮੁਕਤ।

ਸ਼ੀਸ਼ਾ

ਦੋਸਤੋ ! ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ
ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ
ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ
ਮੁਲਮਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਜਾਚ

ਸਾਵਧਾਨ !
ਜੇ
ਮੇਰੇ ਭਟਕਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜ
ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਣ ਲੱਗੇ

ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨ ਲੱਗੋ
ਪਵਿੱਤਰ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਜੁਗਾਲੀ
ਪੜ੍ਹਣ ਲੱਗੋ ਨਿਆਂ-ਦਰਸ਼ਨ
ਜਾਂ ਪਾਵਨ ਸ਼ਲੋਕ ।

ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗੋ
ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਣਜਾਣੇ ਤੱਤ-ਭੇਤ
ਸਾਹਿਤ, ਸਾਹਿਤ ਹੈ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ
ਕਲਾ-ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਉਦਾਤ ਸੁਹਜ

ਮੈਂ ਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾਂ
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਨੰਗੇ ਦੀਦਾਰ
ਤੇ ਸੁਣ ਰਿਹਾਂ
ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ
ਅਣਕਹੇ ਮਨੋਭਾਵ

ਕੀ ਕਰਾਂ ?
ਨੀਝ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ
ਵਿਖਾਲਦਾ ਹੈ
ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਦੇ
ਆਰ ਪਾਰ ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਛੋਹ

ਸਮਿਆਂ ਬਾਅਦ
ਮੈਂ ਨਾਨਕੇ ਗਿਆ...

ਤੇ ਮੈਂ
ਚਿੱਟੇ ਸਿਰ ਦਾਹੜੀ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲਾ
ਬਾਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਲਾਂ ਵਾਲਾ
ਫਿਰ ਬਾਲ ਬਣ ਗਿਆ।

ਭੋਗਪੁਰੇ ਤੋਂ
ਭਟਨੂਰੇ ਦੇ ਰਾਹ
ਪੈਰ ਧਰਦਿਆਂ
ਅੱਧੀ ਪੌਣੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਨੇ
ਹਊਮੈ-ਬਸਤਰ
ਉਤਰਣ ਲੱਗੇ
ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ।

ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਭਾਰ
ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ,
ਗਿਆਨ-ਪੋਥੀਆਂ ;
ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲੱਥਣ ਲੱਗਾ।

ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਧੌਣ ਅਕੜਾਈ
ਜੋ ਸੀ ਨੱਕੋਂ ਠੂੰਹੇ ਸੁੱਟਦਾ
ਭੁੱਲਕੇ ਸਾਰੀ ਵਾਕ-ਚਤੁਰਾਈ
ਭੁੱਲਕੇ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ
ਪਲ ਦੇ ਪਲ ਵਿੱਚ
ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ
ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਛੋਹ
ਜਾਦੂ ਕੀਤਾ।

ਮੈਂ ਅੱਕ ਦੇ ਟਿੱਡੇ ਮਗਰ ਦੌੜਦਾ।
ਮਮੋਲੇ ਲੱਭਦਾ
ਖੂੰਡੀ ਨਾਲ ਖਿੱਚੋ ਕੁੱਟਦਾ,
ਆਗ ਫੋਲਕੇ
ਲੱਭਣ ਲੱਗਾਂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਮੱਟੀ,
ਭੁੰਨਣ ਲੱਗਾਂ ਦੋਧੀ ਛੱਲੀ।

ਸ਼ਾਮ ਪਏ,
ਦੂਰ ਸ਼ਿਵਾਲੇ ਵੱਜੀ ਟੱਲੀ,
ਕਿਸੇ ਭਾਈ ਨੇ ਸੰਖ ਪੂਰਿਆ।
ਮੈਂ ਮਾਮੇ ਦੀ ਉਂਗਲ ਫੜਕੇ
ਸੱਚ-ਦੁਆਰਿਓਂ
ਸੱਚ ਭਾਲਣ ਤੁਰਿਆ।

ਬੁੜ-ਅਕਲਾ
ਝੋਲੀ ਭਰ ਸੰਸੇ ਲੈ ਆਇਆ,
ਸੱਚ,
ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ ?

ਸੁਣਿਐ
ਧਰਤੀ ਬਣ ਚੱਲੀ ਧਰਮਸਾਲ
ਫਿਰ ਕਿਉਂ
ਮਹਾਂਬਲੀ ਪਾਪ
ਹੁੰਦਾ ਜਾਏ ਵਿਕਰਾਲ ?
ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਿਆ,
ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ।
ਕਿਉਂ ਕਰ,
ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ?

ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ,
ਸਾਰਿਆਂ
ਆਪਣੇ ਸੱਚ ਦੀ ਚਾਦਰ ਓਹਲੇ

ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸੱਚ ਲੁਕਾਇਆ।
ਉੱਚੇ ਮੰਦਰੀ,
ਉੱਚੀ ਮਾਇਆ।

ਬਿਰਧ ਮਾਸੀ ਦਾ
ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ
ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਣਾ ਵਾਰੀ ਜਾਣਾ
ਸਦਕੇ ਕਹਿਣਾ।
ਲੰਮੀ-ਉਮਰ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਣਾ,
ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ
ਮਮਤਾ-ਜਲ ਵਹਿਣਾ।

ਜਿਸ ਮਾਂ ਨੂੰ
ਕਦੇ ਵੇਖ ਨਾ ਸਕਿਆ,
ਕਿੰਨੀਆਂ ਨਕਸ਼-ਨੁਹਾਰਾਂ
ਕਿੰਨਿਆਂ ਰੂਪਾਂ 'ਚੋਂ ਮੈਂ
ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ।
ਭਰ ਜੀਵਨ ਦੇ
ਦੁੱਖ-ਭੈਅ ਥਕੇਵੇਂ ਲਹਿ ਗਏ
ਜਿਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਪੀਤੇ।

ਸੋਚਾਂ,
ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ
ਬੰਦਾ, ਬੰਦੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਬਣਿਆਂ
ਕਦੋਂ ਕੁ ਏਦਾਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗੇ ?

ਮੁੜਣ ਲੱਗਿਆਂ
ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਬੋਹ ਤੇ ਚੱੜ੍ਹ ਕੇ
ਬੁੱਢੇ ਬੋਹੜ ਦੀ ਦਾਹੜੀ ਛੋਹਕੇ
ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਫੇਰ ਨਿਹਾਰਾਂ।
ਹਰ ਇਕ ਯਾਦ-ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਸ ਦੀ
ਚਾਹਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂ।

ਉੱਜ ਤੇ
ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੇ
ਓਹੀ ਖੰਭੇ, ਓਹੀ ਗਲੀਆਂ
ਓਹੀ ਰੁੱਖ ਨੇ

ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ।
ਪਰ ਕਿੰਨੇ ਓਪਰੇ ਓਪਰੇ ਲੱਗਣ।
ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਕ ਭਰਾਵਾਂ।

ਰੋਜ਼ੀ ਖੱਟਣ
ਕੁਝ ਦੇਸ ਗਏ
ਕੁਝ ਪਰਦੇਸ ਗਏ।
ਕੁਝ ਕਾਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ
ਦੂਰ ਕਿਤੇ ਕੁਦੇਸ ਗਏ।

ਕੁਝ ਕੱਲ੍ਹ ਪਰਤਣਗੇ,
ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ,
ਕੁਝਨਾਂ ਦੀ,
ਆਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਯਾਦ।

ਪਿਛਲੀ ਫੇਰੀ ਜੋ ਮਿਲੇ ਸੀ,
ਇਸ ਫੇਰੀ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏ।
ਕੁਝ
ਫਿੱਕੇ ਫਿੱਕੇ ਹੋਵਣ ਲੱਗੇ,
ਸੇਵੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦ।

ਤੁਰਣ ਲੱਗਿਆਂ,
ਸੋਚ ਰਿਹਾਂ,
ਕੀ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ
ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਵਣਗੇ ?

ਲੱਗਦੈ
ਮੁੜਦੇ ਪੈਰੀਂ
ਫਿਰ
ਪਿੱਛਲ-ਪੈਰਾ, ਮੇਰਾ ਓਪਰਾ
ਮੈਨੂੰ ਘੇਰਣ ਲੱਗੈ।

ਹਾਰਾਕੀਰੀ *

ਮੈਨੂੰ
ਜਦ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਲੜਣਾ

ਖੁੰਢੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਅਜਿੱਤ ਹੱਥਿਆਰ
ਜਕੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪੈਰ
ਰਣ-ਭੂਮੀ
ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੱਥ
ਜੀਭ ਨੂੰ
ਲਕਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਾਰ
ਲੂਲ੍ਹੇ-ਪਿੰਗਲੇ ਸ਼ਬਦ
ਝਲਦੇ
ਦਲੀਲ ਦਰ ਦਲੀਲ
ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਭਾਰ।

ਵਯੂਹ ਰਚੇ ਜਾਂਦੇ
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ
ਕੌਣ ਕਰਾਵੇ ਬੋਧ
ਮੇਰਾ ਸਾਰਥੀ ਖੁਦ ਹੀ
ਸੁੱਟ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵਾਗ।

* ਆਤਮ ਹਤਿਆ ਦੀ ਇਕ ਜਾਪਾਨੀ ਰਸਮ।

ਕੌਣ ? ਕਦੋਂ ਤਕ ਲੜੇ ?
ਸਹਿ ਸਕੇ ਵਾਰ
ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਲੜੇ
ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰ।
ਸ਼ਾਇਦ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮੁੱਕਦੇ ਨੇ
ਜੁਧ
ਅੰਤ ਸ਼ਿਖੰਡੀਆਂ ਕੋਲੋਂ
ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਹਾਰ।

ਡੋਬਕੇ ਬੇੜਾ,
ਲੁਟਾਕੇ ਪੂਰ-ਪਰਿਵਾਰ।

ਉਹ

ਉਹ
ਹੱਸਦਾ, ਮੁਸਕਰਾਂਦਾ
ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ
ਹੁੰਗਾਰੇ ਭਰਦਾ
ਬੀੜੀ ਦਾ ਸੂਟਾ ਲਾਉਂਦਾ
ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਬੰਦਾ,
ਜਦੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ,
ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਉੱਥੇ,
ਮਿਲਦਾ ਹੈ,
ਹਾਲਾਤ ਦੇ
ਮਕੜੀ-ਜਾਲੇ 'ਚ ਉਲਝਿਆ,
ਉਦਾਸ, ਹੈਰਾਨ, ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਜਿਹਾ ਕੁਝ;
ਪਲ ਪਲ ਧੁੰਦਲਾਉਂਦਾ
ਸੁਆਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ।

ਜਾਂ
ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਸੁੰਨ 'ਚ
ਕਰਾਹਟਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰੂਪਮਾਨ।

ਉਹ,
ਜਦੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ,
ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਚੰਨ-ਤਾਰੇ

ਚੰਨ ਤਾਰੇ
ਤੋੜਕੇ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲੋਂ,
ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ
ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ,
ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਇਹ,
ਮੈਨੂੰ,
ਰਾਤੀਂ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ।

ਜਦੋਂ
ਮੈਂ,
ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ
ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ।
ਮੇਰੇ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ,
ਨਾ ਚੰਨ ਸੀ,
ਨਾ ਤਾਰੇ।

ਮੈਂ ਜੋ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ

ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ
ਬੇਗਾਨੇਪਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ।

ਜਿਉਂ
ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹਾਂ
ਬੇਬਸੀ ਦੇ ਖੂਹ ਅੰਦਰ
ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਪੈਰ।

ਹੱਥ ਜੋ ਸਿਰਜਦੇ ਨੇ
ਪੈਰ ਜੋ ਗਤੀ ਨੇ
ਸੋਚ ਦੀ ਨੀਝ ਦੇ
ਨਾਲ ਨਾਲ
ਪਏ ਨੇ ਲਾਚਾਰ
ਭੀੜ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ
ਗੁੰਮ ਗਈ ਹੈ
ਆਵਾਜ਼।

ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ?
ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਸਲਵਾਨ ਦਾ ਜਾਇਆ।
ਜੋ ਕੋਈ ਗੋਰਖ ਆਵੇ,
ਲੱਜ ਲਮਕਾਵੇ,
ਉੱਜੜ -ਸੁੱਕਾ ਬਾਗ
ਮੁੜ ਹਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ,
ਤਾਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ।

ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਹੈ
ਜਾਂ
ਯਥਾਰਥ।

ਜਿਸਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਚੰਨ
ਤੇ ਇਕ ਹੱਥ ਸੂਰਜ।
ਮੱਥੇ ਅੰਦਰ ਸਭ ਕਲਾਵਾਂ,
ਕਰ ਰਿਹਾ
ਜੁਗਨੂੰਆਂ ਦੀ ਭਾਲ

ਜਾਂ
ਹਯਾਤੀ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ
ਹਯਾਤੀ ਲਈ ਸਰਾਪ।

ਝੂਠੇ ਪੈਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ
ਸਭ ਅੰਗ,
ਬੇਗਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ
ਆਪਣਾ ਆਪ।

ਚਿਤਵਿਆ ਤਾਂ ਸੀ,
ਸੁਪਨੇ ਆਪ ਘੜੀਦੇ।
ਰਾਹ ਆਪ ਕਰੀਦੇ।

ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂ
ਸਵੈ ਨਾਲ
ਵਿਸਾਹਘਾਤ!

ਤੂੰ ਬਾਤ ਪਾਈ

ਤੂੰ ਬਾਤ ਪਾਈ,
ਤਾਂ ਜਾਣਿਆ।
ਰੁੱਖ ਵੀ ਭਰਦੇ ਨੇ ਹੁੰਗਾਰੇ,
ਪਹਾੜ ਵੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਰੁਦਨ
ਵਾਦੀਆਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਨੇ
ਗੂੰਜਵਾਂ ਮੋੜਵਾਂ ਜਵਾਬ।

ਚੁੱਪ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬਣਕੇ,
ਦਰਦੀਆਂ ਦੇ ਬੋਲ ਬਣਕੇ,
ਹਉਕਾ ਜਾਂ ਭਰਿਆ ਕਲਮ ਨੇ,
ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਕਾਇਨਾਤ ਰੋਈ।
ਨ੍ਹੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਕੇ,
ਰਾਤ ਸਾਰੀ,
ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਰੋਈ।

ਅੰਬਰਾਂ ਦੀ ਪੱਟੀ ਤੇ ਕੋਈ,
ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੜੇ ਲਿਖ ਗਿਆ।
ਇਹ ਜਾਣਕੇ,
ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਪੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ।
ਦੂਰ ਦੇ,
ਚੰਨ ਦੇ ਅਮੀ-ਕਲਸ਼ 'ਚੋਂ
ਪੀ ਲਵਾਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਹੀ,
ਦਿਨ-ਰਾਤ ਦੇ ਪੰਥਰ ਤੋੜਦੀ,
ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੜੇ ਘੜਦੀ ਰਹੀ।
ਮੁਸੱਕਤਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।
ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ।

ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਉਨੀਂਦਰੇ,
ਕੱਤਣੀਆਂ ਨਿਤ ਪੈਣ ਜੇ,
ਸੋਚਾਂ ਦੀਆਂ ਪੂਣੀਆਂ ।
ਕਿੱਥੋਂ ਯਾਦ ਆਵਣ ਫਿਰ,
ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਮਿਣਤੀਆਂ ।
ਕੁਝ ਕੱਤਿਆ ਗਿਆ
ਕੁਝ ਰਹਿੰਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ
ਕੁਝ ਗੀਤ ਬਣ
ਪੌਣਾਂ ਦੇ ਹੋਠੀਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ
ਕੁਝ ਸਮਿਆਂ ਦੇ
ਵਹਿਣੀ ਵਹਿ ਗਿਆ

ਸੁਖ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਹਾਥ ਨਾ ਦਿੱਤੀ
ਦੁੱਖ ਕਿ ਗੋਡੇ ਮੋਢੇ ਲੱਗ ਬੈਠਾ
ਸਿਰ 'ਤੇ ਖਾਰਾ ਭਾਰਾ ਭਾਰਾ
ਮੁਕਤੀਆਂ
ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ
ਗੀਤਾਂ ਖਿਲਦੀਆਂ

ਇਕ ਇਕੱਲੀ ਪੀੜ ਸੀ
ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੀ
ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ-ਮੱਥਾ ਧੌਂਦੀ ਰਹੀ
ਸੁਰਮਾ-ਸਲਾਈ ਪਾਉਂਦੀ ਰਹੀ
ਮੌਲੀ ਬੰਨ੍ਹਦੀ
ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ
ਚਾਨਣ ਦੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਦੇਂਦੀ
ਨਾਗਮਣੀ ਦੀ
ਬਿੰਦੀ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ
ਕੁੱਖ-ਜਾਈ ਜਾਣਕੇ
ਗੀਤ ਸੰਗ ਪਰਨਾਉਂਦੀ ਰਹੀ

ਯਾਦਾਂ ਵਾਲੀ ਧੁਖਦੀ ਧੂਣੀ
ਜਿੰਦ-ਜੋਗਣ ਰਹੀ ਤਪਦੀ-ਠਰਦੀ
ਇਸ਼ਕ-ਅੱਖਰ ਦਾ ਤਵੀਤ ਬਣਾਕੇ
ਆਸ ਦੇ ਗਲ ਲਮਕਾਈ ਰੱਖਿਆ
ਕਿਧਰੇ ਮੁੜ ਗੁਆਚ ਨਾ ਜਾਵੇ
ਇਬਾਦਤਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ
ਇਕ ਉਮਰ ਸੀ
ਇਕ ਜਾਨ ਸੀ
ਮੁਕਦੀ ਰਹੀ
ਮਰਦੀ ਰਹੀ

ਗਮ ਸਨ
ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ
ਮਹਿਮਾਨ ਬਣ ਬਣ
ਦਿਲ ਦੀ ਦਹਲੀਜ 'ਤੇ
ਚਾਵਾਂ ਦੀ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕਰ ਲਈ

ਹਾਸਿਆਂ ਦੀ ਚਉਲ-ਗੁਥਲੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ
ਵੰਡੀ ਗਈ
ਜਿਗਰ ਸੀ
ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਤਲਦੀ ਗਈ
ਦਾਵਤ ਸਦਾਵਰਤ ਚਲਦੀ ਗਈ

ਜੇ ਕਦੇ
ਲੋਚਾ ਦੀ ਤੇਹ ਲਾਹੁਣ ਲਈ
ਸੁਖ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ
ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਚੁਲੀ ਭਰਦੀ ਰਹੀ
ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਦੀ ਨੈ 'ਤੇ
ਹਸਤੀ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਤਰਦੀ ਰਹੀ
ਕਲਮ ਦਾ ਚੱਪੂ ਸਾਂਭਕੇ
ਪੱਤਣਾ ਸੰਗ ਖਹਿੰਦੀ ਰਹੀ
ਲੜਦੀ ਰਹੀ

ਦਰਦਮੰਦਾਂ ਦੇ
ਵਾਰਸ ਨੂੰ 'ਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦੀ
ਆਪ ਵਾਰਸ ਬਣ ਗਈ
ਇਸ਼ਕ ਦਾ
ਅਗਲਾ ਵਰਕਾ ਪੱੜ ਗਈ

ਜੁਗ ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਓਹੋ ਬਣਦਾ
ਆਪ ਜੋ ਆਪਣੀ ਅਗਨ ਨਹਾ ਕੇ
ਸੁੱਚੀ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ
ਸੱਚ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜੀਭਾ ਧਰਦਾ
ਸ਼ਬਦ-ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਉਹ ਹੋਵੇ
ਨਾਦ-ਨਾਦ ਦਾ ਜਾਮਾ ਧਾਰੇ
ਨਾ ਫਿਰ ਜੰਮਦਾ
ਨਾ ਫਿਰ ਮਰਦਾ।

ਇਕੱਲ

ਮੇਰੀ ਕੁੱਲੀ 'ਚ
ਗੁੱਲੀ ਜੁੱਲੀ ਤਾਂ
ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਾਕੀ
ਜੋ ਵੀ ਪਿਆ ਸੀ
ਬੇ-ਤਰਤੀਬ ਪਿਆ ਸੀ
ਤੇ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ
ਕੁਝ ਖ਼ਤ।

ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਦਾ ਸਾਂ
ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲ
ਜੋ ਹੋਣ ਨਾ ਦੇਂਦੇ
ਉਦਾਸ।

ਤੇਰੇ ਮਹਿਮਾਨਖ਼ਾਨੇ 'ਚ
ਬਹੁਤ ਕੁਝ
ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
ਬਾਤਰਤੀਬ।

ਵੱਡੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਸਜਾਇਆ,
ਆਬਨੂਸ ਦਾ ਹਲ ਤੇ ਗੱਡਾ।
ਤਸ਼ਤਰੀ 'ਚ ਉਗਾਇਆ,
ਅੰਬ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ,
ਸੁਨਹਿਰੀ ਪਿੰਜ਼ਰੇ 'ਚ
ਤੇਤਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ,

ਮਸ਼ੀਨੀ ਤੋਤਾ
ਪਲਾਸਟਿਕ-ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ
ਧਾਤੂ-ਤਿਤਲੀ
ਲਾਉਂਦੀ ਉਡਾਰੀਆਂ।

ਅੰਗੀਠੀ 'ਤੇ ਰੱਖੀ
ਮੋਨਾਲੀਜ਼ਾ
ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਭੇਤਭਰੀ ਮੁਸਕਾਣ।
ਕੋਲ ਹੀ
ਇਕ ਰੂਹ ਇਕ ਦੇਹ ਹੁੰਦੇ
ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ।
ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਜਾਰ 'ਚ ਤਰਦੀਆਂ
ਰੰਗੀਨ ਮੱਛੀਆਂ।

ਜੋ ਸਭ
ਛੂਹਣ ਤੋਂ
ਸੰਗ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਚੱਲ! ਇਹ ਤਾਂ ਛੱਡ,
ਘਰ ਤੇਰਾ ਕੀ
ਤੇ ਮੇਰਾ ਕੀ।

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ
ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਵੀ
ਤੇਰੀ ਗੈਰਮੌਜੂਦਗੀ
ਉਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਤੇਰੀ ਬੇਧਿਆਨੀ 'ਚ
ਇਕੱਲ ਡੰਗਦੀ ਹੈ।

ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ

ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ।
ਜਦੋਂ
ਅਸੀਂ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ
ਆਪਣੇ ਗਿਰਦ ਪਏ
ਅਦਿੱਖ ਰੱਸੀਆਂ ਦੇ
ਅਟੁੱਟ ਜਾਲ,

ਤਾਂ
ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਕਿਤੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ
ਲੋਕਗੀਤ
ਨਹੀਂ ਸਿਰਜਦੇ ਗਾਉਂਦੇ
ਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ।
ਬੰਦ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕਕੇ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਘੜਦੇ ਹਾਂ।
ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ,
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਾਂ।

ਆਪ ਹੀ ਜਿੱਤਦੇ
ਆਪ ਹੀ ਹਰਦੇ ਹਾਂ।
ਤੇ ਇੰਜ
ਝੂਠ ਮੂਠ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲ
ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਕਿਲਾ
ਸਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਕਾਰੇ,
ਨਕਾਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਤੂੰ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।
ਮੇਰੇ ਦਿਲ
ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ,
ਕੋਹਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ,
ਮੈਂ
ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।

ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਣਾਰਕ

ਮੇਰੀ ਕਲਮ,
ਮੇਰੇ ਹੱਥ,
ਚਿੱਟੇ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ
ਵਾਹੁਣ ਤਰਾਸ਼ਣ,
ਸੁਡੌਲ ਗੁਲਾਈਆਂ,
ਨੰਗੇ ਜਿਸਮ
ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ।

ਜਾਗ ਜਾਵੇ
ਅਣਬੁਝੀ ਪਿਆਸ,
ਦੇਹ ਕਰਦੀ,
ਦੇਹਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ।

ਕਲਾ-ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ,
ਖੰਭਿਆਂ ਉੱਤੇ,
ਕਾਮ-ਸੂਤਰ
ਮੈਂ ਉੱਕਰੀ ਜਾਵਾਂ।
ਰਤਿ ਦੀ ਪੂਜਾ
ਅਰਚਣਾ ਖਾਤਰ,
ਕੀ ਕੀ ਆਸਨ ਲਾਵਾਂ
ਜੋਗ ਕਮਾਵਾਂ।

ਮੇਨਕਾ,
ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਬੈਠੀ।
ਮੂੰਹੋਂ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਗਾਵਾਂ।

ਸੱਤ ਸ਼ਿਵ ਸੁੰਦਰ ਦੀ
ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ,
ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਣਾਰਕ,
ਰਚ ਜਾਵਾਂ।

ਤਾਂ ਜਾਪੇ
ਮੇਰੀ ਕਾਮੁਕਤਾ
ਸੁਹਜ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ,
ਨੱਚਣ ਲੱਗੀ।

ਕੀ ਕੀ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ,
ਕੀ ਕੀ,
ਬਾਹਰੋਂ ਨਜ਼ਰੀ ਆਵਾਂ।

ਕਦੇ...

ਕਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ?
ਕਰਿਸ਼ਮਾ,
ਸੂਰਜ ਦਾ ਉਦੈ ਹੋਣਾ।

ਫੈਲ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਹਰ ਕੂਟ ਹਰ ਦਿਸ਼ਾ
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ
ਤੇ ਸੁਰਖ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਖਿਲਣਾ,
ਦੱਸਦਾ
ਪ੍ਰਭਾਤ ਨੇ ਪਾਈ ਹੈ ਝਾਤ।

ਹੁਣ ਤੇ,
ਜੰਗਲ ਬਿਆਬਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ।
ਚਿੜੀਆਂ ਪਰਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਚਾਂ।
ਦੱਸਦੀ,
ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,
ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਹੋਰ ਅਸਤ ਹੋਰ ਅਸਤ।

ਨ੍ਹੇਰ ਦੇ ਪੁਤਲੇ
ਲਾਕੇ ਚਿੱਟੇ ਨਕਾਬ,
ਦਗੜ-ਦਗੜ ਮਿੱਧਣ ਪਗਡੰਡੀਆਂ।

ਕਾਲ ਨੱਚਦੈ,
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਡੋਰੂ ਦੀ ਤਾਲ 'ਤੇ।
ਸ਼ੋਰ ਤੋਂ ਲੱਗਦੈ ਖੌਫ ਜਿਹਾ।

ਗਹਿਰੇ ਬਦਲਾਂ ਹੈ ਖਾ ਲਈ
ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਿਰਗਾਵਲੀ
ਦਲਦਲ ਨੇ ਜਕੜ ਲਿਆ
ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੱਥ
ਪਹੀਆ ਬਣ ਗਿਆ
ਕਮਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਗਾਰ
ਲੱਗਦੇ
ਥੱਕੇ ਥੱਕੇ ਪੈਰ

ਹੁਣ ਤੇ,
ਪੁੰਧ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਬਚਦਾ,
ਨ੍ਹੇਰਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਕੀ 'ਚ ਆਉਂਦੈ;
ਰਸਮੀ ਜਿਹਾ,
ਸੂਰਜ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਜਿਹਾ।

ਕਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ
ਸੂਰਜ ਦਾ ਉਦੈ ਹੋਣਾ,
ਉਦੈ ਹੋਣਾ।

ਚੌਸਰ

ਬਸਾਤ ਵਿਛਦੀ
ਦਾਅ 'ਤੇ ਲੱਗਦੇ
ਧਨ ਦੌਲਤ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ
ਕਦੇ ਰਾਜ
ਕਦੇ ਰਾਜ ਰਾਣੀਆਂ
ਚੜ੍ਹਦੇ ਚੌਪੜ ਦੀ ਭੇਂਟ

ਹੁੰਦਾ ਨੱਕ ਦਾ ਸਵਾਲ

ਚਾਲ ਤਾਂ ਚਾਲ ਹੈ
ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲੀ ਜਾਵੇ
ਭਾਵੇਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ
ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਤੇ ਹਾਰਨਾ

ਜੀਵਨ ਦੀ ਚੌਸਰ 'ਤੇ
ਅਸੀਂ ਦੌੜਦੇ ਹਾਂ
ਤਿੰਨ ਕਾਣੇ ਪੌਬਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ

ਹਰ ਵਾਰ
ਕਿਉਂ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ,
ਬਦਨੀਤ ਚੌਸਰਬਾਜ਼ ?
ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪੁੱਠੀ ਸਾਡੀ ਹੀ ਚਾਲ।

ਹੁਣ
ਨਰਦਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਟਟੋਲੀਏ।
ਬਹਿਕੇ,
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਫੋਲੀਏ।

ਸਾਡਾ ਨੱਕ ਦਾ ਨਹੀਂ,
ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

ਬਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਵਿਛੀ ਹੀ ਹੈ।

ਚਿਤਵਨ

ਉਸ ਚਿਤਵ ਲਿਆ,
ਕਦੇ ਨਰ-ਮੁਖਾ ਘੋੜਾ।
ਕਦੇ ਸ਼ੇਰ-ਮੁਖਾ ਨਰ।

ਮਨੁੱਖ,
ਬਣਦਾ ਬਣਦਾ ਨਾ ਬਣਿਆ,
ਸੰਪੂਰਣ ਮਨੁੱਖ।

ਲਈ ਫਿਰਦੈ,
ਜੰਗਲ 'ਚ ਹੰਢਾਇਆ, ਬਿਤਾਇਆ,
ਆਪਣਾ ਡਰ ਤੇ ਅਤੀਤ,
ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ।

ਤਾਂ ਹੀ,
ਵੈਰੀ 'ਤੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਹਾਰ
ਕਲਪਦਾ ਰਹਿੰਦੈ
ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ,
ਕੀ ਕੀ ਰੂਪ ਅਲੋਕਾਰ।

ਨਰ-ਮੁਖਾ।
ਸ਼ੇਰ-ਮੁਖਾ।

ਤਪੱਸਿਆ

ਹੁਣ
ਕੋਈ ਅਪਸਰਾ
ਦੇਵ-ਕੰਨਿਆਂ
ਸਵਰਗ ਛੱਡਕੇ
ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਵੇ?

ਕੌਣ ਹੈ?
ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ
ਤੋੜਣੀ ਹੈ।
ਜਿਸਦੀ ਅਖੰਡ ਸਮਾਧੀ

ਦੇਵਇੰਦਰ ਮਗਨ ਨੇ
ਪੀ ਕੇ ਸੋਮ ਰਸ
ਮਾਣਦੇ ਨੇ ਸੰਗੀਤ-ਨਾਚ
ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ
ਕੰਨੀਂ
ਵਿਰੋਧ ਵਿਦਰੋਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼।

ਹੁਣ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿੱਤਰ ਜਿਹੇ ਤੱਪਸਵੀ
ਜੰਗਲੀਂ ਪਹਾੜੀਂ ਤਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ
ਆਸ਼ਰਮਾਂ, ਬੈਕੁੰਠਾਂ, ਸੱਚਖੰਡਾਂ 'ਚ
ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਵਿਹਾਰ।
ਸਵੈ-ਪ੍ਰਚਾਰ।
ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ,
ਲਛਮੀ ਦੀ
ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਰਾਧਨਾ।

ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੂੰਦੇ ਨੇਤਰੀਂ,
ਲੀਲ੍ਹਾ, ਰਾਸਲੀਲ੍ਹਾ ਦੇ,
ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਕ।

ਸਰਾਪ ਤੋਂ ਡਰੇ ਡਰੇ।

ਜੰਗ-1

ਜੰਗ
ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸੀ।
ਉਤਸਵ
ਮਨ-ਪਰਚਾਵਾ।
ਸ਼ੁਗਲ
ਤੇ ਕਰਨਾ,
ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ।

ਅਸੀਂ
ਉਤਸਵ ਵੇਖਦੇ,
ਦੁਸ਼ਟ-ਆਤਮਾਵਾਂ 'ਤੇ,
ਜਿੱਤ ਦੇ ਉਤਸਵ,
ਮੌਸਮ ਬਦਲਣ, ਬਹਾਰਾਂ ਆਉਣ ਦੇ
ਉਤਸਵ,
ਮਨ-ਪਰਚਾਵੇ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ;
ਸ਼ੁਗਲ 'ਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰਦੇ।

ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ,
ਦਰ ਸਰਦਲਾਂ ਲੰਘ
ਦਹਿਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਗਈ,
ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ।

ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ,
ਸਾਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਨੇਂ,
ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹੈ
ਭੈਅ ਦਾ ਸਾਮਰਾਜ।

ਜੰਗ-2

ਉਹ
ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਥਾਂ ਥਾਂ ਬੀਜਦੇ ਨੇ
ਆਤੰਕ ਦਾ ਬਾਰੂਦ
ਪਾ ਕੇ ਨਫਰਤ ਦੀ ਖਾਦ

ਫਸਲ ਪੱਕਦੀ ਹੈ
ਪਾਟਣ ਲਗਦੇ ਨੇ
ਮੁਲਕ ਦੇ ਜੁਆਨ
ਬਾਰੂਦੀ ਅਨਾਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਮਾਸੂਮ ਡਿਗਦੇ ਨੇ,
ਹੋ ਕੇ ਖੱਖੜੀ ਖੱਖੜੀ,
ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਨੇ,
ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ
ਸ਼ਹੀਦ।
ਮਨੁੱਖਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,
ਬਦਨਾਮ ।

ਫਿਰ,
ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਨੇ,
ਬਣਕੇ ਨਿਆਂਕਾਰੀ।

ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵੱਢਣ।

ਜੰਗ-3

ਅਸੀਂ
ਸੰਸਾਰ-ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ
ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਹੁਕਮ
ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਵੇ
ਅਸੀਂ ਅਮਨ ਦੀ ਜੰਗ ਲੜੀਏ

ਚੁੰਝ 'ਚ
ਜੈਤੂਨ ਦੀ ਟਾਹਣੀ ਲੈਕੇ
ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ
ਘੁੱਗੀ ਉੱਤੇ
ਅਜਮਾ ਸਕੀਏ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ
ਮਾਰੂ-ਸ਼ਕਤੀ।
ਵਿਸ਼ਵ-ਮੰਡੀ 'ਚ ਲਾ ਕੇ ਨੁਮਾਇਸ਼
ਕਰ ਸਕੀਏ ਸਾਬਤ
ਉਸ ਕੋਲ ਨਹੀਂ
ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨੇ
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ
ਮੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰ

ਕੀ ਨਾਗਾਸਾਕੀ
ਹੀਰੋਸੀਮਾ ਤੋਂ
ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਇਤਬਾਰ!

ਅਸੀਂ ਹਾਂ
ਅਮਨ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ।

ਜੰਗ-4

ਅਸੀਂ ਤਾਂ
ਲੜਦੇ ਹਾਂ ਅਮਨ ਲਈ

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ,
ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਸੀ।

ਹਥਿਆਰ
ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਬਣਾਏ ਨਹੀਂ,
ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਨਹੀਂ,
ਪਰ,
ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਸਾਂ ਹੈਨ,
ਤਾਂ ਹੈਨ।

ਤੇ ਜੰਗ
ਓਦੋਂ ਤੀਕ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ।
ਜਦੋਂ ਤੀਕ
ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ
ਅਸੀਂ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ,
ਸੰਗੀਨਾਂ ਨਾਲ

ਵਿਸ਼ਵ-ਸ਼ਾਂਤੀ,
ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ !
ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ !!

ਜੰਗ-5

ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ
ਬਸਤੀ ਬਸਤੀ
ਭਾਂਬੜ ਮੱਚਦੇ
ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੱਚਦੇ
ਬੰਦੇ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਲਾਪਤਾ

ਬੱਚੇ ਰੋ ਰਹੇ
ਔਰਤਾਂ ਚੀਕਦੀਆਂ
ਬਲਾਤਕਾਰ
ਬਲਾਤਕਾਰ

ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਡ ਰਹੇ ਨੇ
ਵੱਡ-ਅਕਾਰੇ ਬੈਲੂਨ/ਗੁਬਾਰੇ

ਜਿਹਨਾਂ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ
'ਅਸੀਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ'

ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵੇਖੋ।

ਜੰਗ-6

ਇਤਿਹਾਸ
ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ....

ਹਰ ਜੰਗ ਲਈ
ਦੇਸ਼-ਧਰਤੀ
ਫੌਜਾਂ-ਅਵਾਮ
ਸਮਾਂ-ਬਹਾਨੇ
ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮਹਾਤਮਾ ਚਾਣਕ
ਸ਼ੈਤਾਨ ਮੈਕਿਆਵੇਲੀ¹
ਕੁਝ ਪੀ ਰਹੇ ਨੇ
ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ।

¹ਇਟਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕੂਟਨੀਤੀ ਚਿੰਤਕ 'ਦਿ ਪ੍ਰਿੰਸ' ਦਾ ਲੇਖਕ

ਜੰਗ-7

ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ 'ਚ
ਜਿਗਿਆਸੂ
ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਕਲਮਕਾਰ,
ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਵਿਚਾਰ।

ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ,
ਇਸ ਵਾਰ
ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ?

ਮਿਸਟਰ 'ਏ' ਜਾਂ 'ਬੀ' ਨੂੰ
ਜਾਂ
ਵੰਡਿਆ ਜਾਏਗਾ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਜਾਂ
'ਸੀ' ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰ ॥

ਤਦੇ
ਗਲੀ 'ਚੋਂ
ਇਕ ਪਾਗਲ ਮਾਂ ਚੀਕੀ,

'ਜਿਸ ਲਾਇਆ ਹੈ'
'ਲੋਥਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾ ਅੰਬਾਰ'।

ਜੰਗ-8

ਅੱਜ ਫਿਰ
ਅਮਨ ਲਈ,

ਲਸ਼ਕਰ
ਕਿਤੇ ਹੋਰ
ਚੱਲੇ ਨੇ.....।

ਮੈਂ ਵੀ ਪੱਝ ਲਵਾਂਗਾ

ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਪੱਝਾਂ ?
ਸਵਿਕਾਰਾਂ,
ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਕ-ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥ ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ
ਆਪ ਹੀ ਝੁਠਲਾਉਂਦੇ ਨੇ ।
ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ।

ਤੇ ਮੇਰਾ ਤਾਂ
ਉਹਨਾਂ 'ਚ
ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ।
ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਬ ਦਾ ਹੈ,
ਧਰਤੀ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਨੇ ਹੁਕਮ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ।
ਨਸੀਹਤਾਂ, ਰਹਿਤਾਂ,
ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਏ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ।
ਚਮਤਕਾਰ ।

ਮੇਰੇ ਲਈ
ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਭਰਨ ਲਈ।
ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ
ਸਿਰਫ਼ ਦੇਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਫੁਰਮਾਨ।

ਮੈਂ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣਿਆਂ ਰਹਿਨਾਂ
ਦਿਨ ਰਾਤ,
ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਨਾਏ ਜਾਣ,
ਕੁੱਤਾਂ, ਵਾਰ,
ਤਿੱਬ ਤਿਉਹਾਰ।

ਮੈਂ ਵੀ ਪੱਛੁ ਲਵਾਂਗਾ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਲ ਬਹਿਣਗੇ,
ਪਾਉਣਗੇ
ਧਰਤ-ਜਾਏ ਦੀ ਬਾਤ।
ਗਾਉਣਗੇ
ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ
ਹੁਕਮ-ਖਲਾਸੀ ਦੇ ਗੀਤ।

ਜੇ ਕਦੇ,
ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ
ਬੰਦੇ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕੀਤਾ।
ਮੈਂ ਵੀ ਪੱਛੁ ਲਵਾਂਗਾ।

ਕਿਰ ਗਏ ਜੋ ਸ਼ਬਦ

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਖਿਆਲ
ਰਹਿ ਗਏ
ਨਜ਼ਮ ਬਣਦੇ ਬਣਦੇ
ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ
ਕਿਰ ਗਏ ਸ਼ਿਖਰ ਪੁੱਜਦੇ ਪੁੱਜਦੇ

ਜੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਖੰਡਰਾਂ 'ਚੋਂ
ਚੁਣਕੇ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ
ਪਲ ਪਲ ਦਾ
ਮਰਮਰੀ ਟੁਕੜਾ-ਟੁਕੜਾ
ਜੜ ਸਕਦਾ
ਜ਼ਖਮ ਜ਼ਖਮ ਦਾ
ਨਗੀਨਾ ਨਗੀਨਾ
ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ
ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਬਣਦੇ
ਚੰਨ-ਚਾਨਣੀ 'ਚ ਨ੍ਹਾਉਂਦੇ
ਕਈ ਤਾਜਮਹਲ ਬਣਦੇ

ਹੁਣ ਤੇ ਆ
ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ
ਖੰਡਰਾਂ ਤੋਂ ਲਮਕੇ
ਜਾਲੇ ਉਤਾਰ ਦੇਈਏ
ਕਿਸੇ ਕੋਣੇ 'ਚ
ਕੋਈ ਚਿੱਪਰ ਜਿਹਾ
ਦੀਵਾ ਹੀ ਬਾਲ ਦੇਈਏ

ਰਹਿ ਗਏ ਜੋ ਖਿਆਲ
ਕਿਰ ਗਏ ਜੋ ਸ਼ਬਦ
ਨਜ਼ਮ ਬਣਦੇ ਬਣਦੇ
ਉਹਨਾਂ ਲਈ
ਕਦੀ ਤਾਂ ਮੌਨ ਰੱਖੀਏ।
ਕਦੀ ਤਾਂ ਯਾਦ ਕਰੀਏ।

ਬੁਝਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲਈਏ।

ਅਸ਼ਵਮੇਧ

ਇਹ ਰਥੀ ਮਹਾਰਥੀ
ਕਿਧਰ ਚੱਲੇ ਨੇ
ਜੈਕਾਰੇ ਲਾਉਂਦੀ
ਖੁਹਣੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ?

ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਹੈ।

ਲੋਚਦੇ ਨੇ,
ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਤੋਂ,
ਮਹਾਪ੍ਰਤਾਪੀ ਬਣੀਏ।
ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਕਹਾਣ।

ਸੋਚਦੇ ਨੇ,
ਕੋਈ ਅਸ਼ਵ ਫੜੇ।
ਤਾਂ
ਨਰਮੇਧ ਕਰੀਏ।

ਤਾਂ ਜੋ
ਟੁੱਟੀਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ 'ਚੋਂ
ਗੂੰਜਦਾ ਰਹੇ।
ਜੁਗਾਂ ਤੀਕ
ਸਾਡੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ
ਸ਼ਾਂਤੀ-ਗੀਤ।

ਸਾਡੇ ਲਵਾਏ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ
ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਬੋਲ,
ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ,
ਸਾਡੀ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਉੱਲੇਖ।

ਤੇ ਦੱਸਣ
ਸਾਡੇ ਰੱਬ-ਪਹੀਆਂ ਦੇ
ਨਿਸ਼ਾਣਾਂ 'ਤੇ ਹੀ
ਚਲਦਾ ਸੀ ਕਾਲ-ਚੱਕਰ

ਜਦੋਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ,
ਦੁਪਹਿਰੇ ਹੀ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਸੀ,
ਸੂਰਜ।

ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਾਮ ਰਾਜ,
ਮਹਾਭਾਰਤ ਤੋਂ ਅਸ਼ੋਕ ਤੀਕ।
ਹੋਰ ਹੋਏ ਕਿੰਨੇ ਮਹਾਨ,
ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ
ਅੱਜ ਤੀਕ ਲੰਮੀ ਕਤਾਰ।
ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਨੇ,
ਰਬੀ ਮਹਾਰਬੀ,
ਕਰਦੇ,
ਜੈ ਜੈਕਾਰ।

ਦਿਸਹੱਦੇ ਤੋਂ ਪਾਰ

ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਦਾ
ਇਲਹਾਮ ਦੀ
ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ।
ਲਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ,
ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਪਸਾਰ।

ਦੂਰ,
ਦਿਸਹੱਦੇ ਤੋਂ ਪਾਰ
ਅਟਕੀ ਹੈ ਨਜ਼ਰ!
ਕਦ ਕਿਤੋਂ,
ਕੋਈ ਫੁੱਟੇ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਆਬਸਾਰ?
ਵਰ੍ਹੇ,
ਬਾਣੀ ਦੀ ਫੁਹਾਰ।

ਰਚਾਂ
ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਮਹਾਂਕਾਵਿ
ਖੱਟ ਲਵਾਂ
ਪੁੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਫਲੀਆਂ।

ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ?
ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਨਹੀਂ,
ਰਚਾਂ,
ਧਰਤੀ ਜਾਏ ਦਾ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ।

ਅੰਬਰੋਂ ਨਹੀਂ,
ਅੰਦਰੋਂ,
ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਾਂ ।
ਧਰਤੀ ਦਾ ਦਰਦ ਕਰਾਂ ਬਿਆਨ,
ਦਿਲ ਦਾ ਸੇਕ,
ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਧਰਾਂ ।

ਮੈਂ ਤੇ,
ਐਵੇਂ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹਾਂ,
ਇਲਹਾਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ।

ਮੈਂ ਤੇ ਰਾਤ

ਹਰ ਵਾਰ ਲਗਦੈ
ਰਾਤ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਹੈ

ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ
ਝਾਤੀ ਮਾਰਦਾਂ
ਹਨੇਰਾ
ਪਸਰਿਆ ਮਿਲਦੈ

ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ
ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਤਲੀ 'ਤੇ
ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਦੀਵੇ
ਬਾਲਣ ਲੱਗਦਾਂ।

ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਾਂ

ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਾਂ।
ਵਿਸ਼ਵ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ,
ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਂਦੇ
ਯਾਤਰੂ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ!....

ਮੈਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ
ਕਮਰੇ 'ਚ ਰੱਖ ਆਇਆ ਸਾਂ,
ਨਾਲ ਨਾਲ
ਸਾਰੇ ਪਾਕ-ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥ।
ਤਾਂ ਜੋ
ਧਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ
ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੇ,
ਸਰਬ ਸਾਂਝ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼।

ਮੇਰੇ
ਮੋਢੇ ਟੰਗੇ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚ,
ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ,
ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਦੇ
ਲੋਕ-ਗੀਤ।

ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ
ਦਿਲਾਂ ਤਕ ਦੌੜਦੇ
ਸਰਹੱਦਾਂ, ਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ।
ਅਮਨ ਦੇ
ਹਰਾਵਲ ਦਸਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਮੇਰੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਟੁੰਗੀ
ਬੰਸਰੀ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ,
ਹੋਠ ਜੋੜਦੀ
ਲਟਬੋਰੀ ਹਵਾ।
ਤਾਂ ਗੂੰਜਦੀ
ਚੁੰਮਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼
ਬਣਕੇ ਸੰਗੀਤ,
ਜਿਉਂ,
ਕੁਦਰਤ ਗਾਉਂਦੀ,
ਅਮਨ ਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ।

ਰੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਪੈਂਦੇ
ਤੇ ਚੰਗੇਰਾਂ-ਝੋਲੀਆਂ,
ਭਰ ਭਰ ਜਾਂਦੀਆਂ,
ਮਹਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਸ਼ਾਂਤੀ-ਦੂਤਾਂ ਦੇ
ਸੀਨਿਆਂ 'ਚ ਜਾਗਦਾ ਉਤਸਾਹ
ਦਿਲਾਂ 'ਚ ਚਾਅ
ਮਾਰਦਾ ਹਿਲੋਰ
ਝੁਲਦੇ ਵੇਖਕੇ ਅਮਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ।

ਜੱਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ,
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ।
ਲਾਲਕਿਲੇ ਤੋਂ ਸੁਣਕੇ ਇਤਿਹਾਸ।
ਤਾਜਮਹਲ 'ਚੋਂ ਵੇਖਿਆ,
ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਬ।
ਕੋਣਾਰਕ ਦੇ ਵਿਹੜੇ,
ਸੂਰਜ-ਰੱਥ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਤੋਂ ਲਈ,
ਤੁਰੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ।

ਵੇਖਕੇ,
ਪੁਰੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰਾ।
ਸੋਚਿਆ,
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਰਕ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ?
ਛੁੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ
ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੰਗੀ ਹਥਿਆਰ।
ਜੋ ਬਣਦੇ ਨੇ,
ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਵਿੱਚ
ਬੁਝਾਏ ਜਾਣ ਲਈ।
ਤੇ,
ਡਰਾਏ ਜਾਣ ਲਈ।

ਕੌਣ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ?
ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਮੌਤ ਦੇ ਭਾਅ।
ਕਦੋਂ ਲੱਗੇਗੀ ਉਸਨੂੰ ?
ਸੜ ਰਹੀਆਂ,
ਨਵੀਆਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਕਰੁੰਬਲਾਂ ਦੀ
ਆਹ।
ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਸਤੀਆਂ,
ਕਰਕੇ ਤਬਾਹ।
ਮਾਰਦੈ ਮੈਦਾਨ।

ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ,
ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ,
ਸਾਡੇ ਤੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਛਾਲ।

ਕੋਲ ਹੀ
ਸਿੱਲ੍ਹੀ ਰੇਤ 'ਤੇ ਬੈਠੇ
ਕਿਸੇ ਫ਼ਕਰ ਦਾ ਤੋਤਾ
ਦੁਹਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਾਂਈ ਸੋ ਭਾਇਆ ?
ਆਛੀ ਹੋ ਬਹਿਨਾ ।
ਗੁੱਡ ਮਾਰਨਿੰਗ,
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ,
ਰਾਮ ਰਾਮ ।
ਸਭ ਕੋ ਸਲਾਮ ।
ਤੇ ਕਦੇ
ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਕੇ,
ਕਰਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ।

ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ
ਭੀੜ ਚੋਂ,
ਕਿਸ ਮੁਲਕ, ਕਿਸ ਜ਼ਾਤ ਦੀ,
ਅਲੂੜ,
ਹੱਸ ਹੱਸ ਦੁਹਰਾ ਰਹੀ ਸੀ,
ਨਮਸਕਾਰ ! ਨਮਸਕਾਰ !!
ਸਾਸਰੀਕਾਰ !....

ਸੁਣਕੇ
ਜਿਉਂ ਕਿਸੇ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਝਣਕਾਰ ।
ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ
ਤੂੰ ਵੀ ਹੈਂ ਕਿਤੇ
ਏਥੇ ਹੀ ਆਸ ਪਾਸ ।

ਹੁਣੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਦੇਕੇ ਹੱਥ,
ਕਹੋਗੀ,
'ਆ ਰਲਕੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਨਵਿਆਂ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼' ।

ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਦੀ ਤਿਤਲੀ
ਮਨ-ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਵਾਹ ਗਈ,

ਸਤ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਪੀਂਘ।
ਲੈਣ ਲੱਗਾ ਹੁਲਾਰ।

ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ,
ਚਮਤਕਾਰ।

ਕਿਉਂਕਿ
ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ।
ਵਿਛੜੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ,
ਅਕਸਰ,
ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ,
ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ
ਚਾਣ ਚੱਕ।

ਦਿਸਦੇ 'ਤੇ
ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀ
ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ।

ਜਿਉਂ
ਆਸ-ਵਿਹੜੇ
ਧੁੜਿਆ ਗੁਲਾਲ।

ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ,
ਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਰੂਪਮਾਨ ?
ਘਰ ਪਰਤਿਆ,
ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ।
ਸਾੜੇ, ਲੁੱਟੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਿਹੇ 'ਚ
ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ।
ਪਾੜੇ ਤੋੜੇ ਸਾੜੇ,
ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਕਲਮਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ।

ਨਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏ।
ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ
ਗੁੰਥ ਮਹਾਨ।
ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਚ
ਆਖਣ
'ਚਲਦੈ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ'।

ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ।
'ਉਹ ਲੈ ਗਏ ਨੇ,
ਵੰਡਕੇ,
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ'।

ਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ,
ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ?
ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਤੇ ਪਛਾਣ,
ਨਾਸਤਿਕ-ਸ਼ੈਤਾਨ।

'ਐਵੇਂ
ਥਾਂ ਥਾਂ ਗੂੰਜਾ ਕੇ,
ਅਹਿੰਸਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਨਾਦ,
ਪਤਾ ਨਹੀਂ,
ਕਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ,
ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਆਬਾਦ ?'

“ਉਡਾਕੇ
ਘੁੰਗੀਆਂ ਕਬੂਤਰ।
ਕਿਲ੍ਹੇ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੇ
ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਰ।’

ਮੇਰੇ ਆਸਪਾਸ
ਸਿਸਕਦਾ ਰਿਹਾ,
ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ।
ਹਉਕੇ,

‘ਵਾਵਾਂ ’ਚ ਘੁਲ ਗਏ,
ਬਣਕੇ ਸੋਗ-ਗੀਤ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਡਾਈ,
ਕਿਸੇ ਸਿਰ ਪੈ ਗਈ,
ਸਵਾਹ।
ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ’ਚ
ਕੋਈ ਨਾ ਬਣਦਾ
ਵੇਲੇ ਦਾ ਗਵਾਹ।

ਲੱਗਿਆ,
ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲਾ ਨਹੀਂ;
ਦੁਮੇਲ ਦੀ ਹਿੱਕ ’ਤੇ
ਵਾਹੀ ਗਈ ਖੂਨ ਦੀ ਲਕੀਰ ।
ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਕਰਦ ਨਾਲ।
ਮਾਸੂਮ ਦਿਲਾਂ ’ਤੇ
ਪਾਏ ਗਏ ਨੇ ਚੀਰ।

ਕੌਣ ਲਏਗਾ ?
ਸਾਰਨਾਥ ਤੋਂ ਤੁਰੇ
ਬੋਧੀਸਤ ਦੀ ਸਾਰ।
ਜਿੱਥੇ।
ਗਲਾਂ ’ਚ ਪਾਕੇ,
ਨਰ-ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ।
ਨੱਚਦੇ ਫਿਰਨ।
ਅੰਗੁਲਿਮਾਲ*।

ਹਰ ਕੋਈ ਬਣਿਆ ਫਿਰੇ,
ਕਾਬਲੋਂ ਧਾਈ
ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਵ ਦਾ ਜਾਂਵੀ।

* ਬੁੱਧ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਕ ਡਾਕੂ

ਆਪੋ ਆਪ
ਹੋਇਆ ਸਚਿਆਰ।
ਜੋਰੀ ਮੰਗੇ ਦਾਨ।

ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼,
ਲਾਲੇ ਤਾਂ,
ਨਜ਼ਰੀ ਨਾ ਆਣ।

ਹਥਿਆਰਾਂ 'ਚ ਢਾਲੀ ਗਈ,
ਬਾਬੇ ਦੀ ਰਬਾਬ।
ਤਿੱਖੀਆਂ ਗੁੰਜਾਰਾਂ ਟੁਣਕਾਰਾ 'ਚ,
ਕੌਣ ਸੁਣਦੈ?
ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਹਾਹਾਕਾਰ।
ਅੰਤਰਨਾਦ।
ਕਿੱਥੇ ਛੁਟਕ ਗਿਆ?
ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਸਾਬ।

ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਂ ਲਗਦੀ,
ਰੱਤ ਪੀਣੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜੰਗਲ।
ਲੋਕ ਤਾਂ ਰਹਿਣ,
ਸਹਿਮੇ ਸਹਿਮੇ ਸਹਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।
ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਪਰਮਾਣੂ ਧਮਾਕਾ,
ਸੁੱਟ ਦਏ ਸਿਰ 'ਤੇ,
ਸੜਦਾ ਅਸਮਾਨ

ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਾਂ,
ਵਿਸ਼ਵ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਨਿਕਲੇ,
ਯਾਤਰੂ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ।

ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਾਂ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ।...

ਹਨੇਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਮੈਂ
ਸਵੇਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ
ਰਾਹ-ਕੰਢੇ ਖੜਾ ਸਾਂ।

ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਉਤਰ,
ਹਨੇਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।
ਆਹ ਲੈ,
ਲੱਪ ਕੁ ਤਾਰੇ/ਝੋਲੀ ਪੁਆ।
ਤੇ ਪਰਤ ਜਾ।

ਤੇਰਾ ਸਾਥ ਤਾਂ,
ਕਦੋਂ ਦਾ ਵਿਰਚਕੇ,
ਤੂਤਣ ਤੂਤਣੀਆਂ ਗਾਉਂਦਾ,
ਠਮਕੇ ਲਾਉਂਦਾ,
ਮੇਰੀ ਜਾਦੂ-ਬਗਲੀ 'ਚ
ਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਜਿਸ ਭੋਰੇ ਵਾਲੇ ਮੌਨੀ ਬਾਬੇ,
ਤੈਨੂੰ ਇੱਥੇ ਭੇਜਿਐ;
ਉਹ, ਮੇਰਾ ਹੀ ਬਹੁਰੁਪੀਐ।

ਨਾ ਉਸਨੂੰ,
ਚਾਨਣ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਪਤਾ ਹੈ।
ਨਾ ਮੈਂ,
ਸਵੇਰ ਆਉਣ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਇਹ ਜੁਗਨੂੰਆਂ ਦੀ ਜਗ-ਬੁਝ ਤਾਂ,
ਮੇਰੀ ਹੀ ਖੇਡ ਹੈ।
ਤੇਰੀ ਆਸ-ਕਿਰਨ ਨਹੀਂ,
ਮੇਰਾ ਹੀ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵਾ ਹੈ।

ਲੈ ਤਾਰੇ ਝੋਲੀ ਪੁਆ,
ਤੇ ਪਰਤ ਜਾ।

ਮੇਰੀ ਤਲਾਸ਼

ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ,
ਉਸ ਕੁਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ,
ਮੱਥੇ 'ਚ ਮਣੀ ਹੈ।
ਜੋ ਚਮਕਦੀ ਹੈ,
ਬਣਕੇ ਅਲੋਕਾਰ ਅਲੰਕਾਰ।

ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ,
ਹਠ-ਯੋਗੀ ਦਾ
ਤੀਸਰਾ ਨੇਤਰ ਹੈ।
ਜਦੋਂ ਖੁਲ੍ਹੇਗਾ ਪਰਲੋਂ ਆਏਗੀ,
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਿਮਟ ਜਾਏਗੀ।

ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ,
ਅਗਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ
ਜੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ।
ਸਹਿਜ-ਸ਼ਾਂਤ,
ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਹੈ ਵਿਰਾਜਮਾਨ।

ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,
ਮੈਂ,
ਅਸਵਥਾਮਾ ਨਹੀਂ।
ਸ਼ਿਵ ਨਹੀਂ।
ਬੁੱਧ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਤਾਂ
ਮੱਥੇ ਦਾ,
ਸਦਾ-ਹਰਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੈ।
ਮੇਰੀ ਤਲਾਸ਼,
ਭਟਕਣ ਦਾ ਫਲ ਹੈ।
ਸਰਾਪ ਨਾ ਵਰ ਹੈ।

ਜੋ ਹਨੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚਮਕਦੈ,
ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਪਣਾਪਣ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਣੀ ਹੈ।
ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੀਸਰਾ ਨੇਤਰ....।

ਇਜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਲੋਕ-ਘੋਲ ਦੀ
ਤਪੱਸਿਆ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਤਾਂ
ਇਜ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਡੋਲਦਾ ਹੈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਅਸੀਂ ਡਿੱਗਦੇ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਖਰ 'ਤੇ
ਮੁੜ ਮੁੜ
ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ,

ਭੁਲਾਕੇ
ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਵਹਾਏ ਜਾਂਦੇ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਹੂ 'ਚੋਂ ਚੱਖੇ
ਲੂਣ ਦਾ ਸੁਆਦ
ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਿਉਂਕੀਆਂ
ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਾਲ ਲਮਕਕੇ
ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਆਨੰਦ-ਮਿਠਾਸ

ਫੇਰ ਤੋਂ ਰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਨਿਰਣੇ
ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਫੁਰੇ ਤਰਕ
ਸਾਹਿਤ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰਕੇ ਗੋਤੇ
ਸੰਖ-ਘੋਗੇ-ਰਤਨ ਚੁਣਦੇ ਹਾਂ
ਨਵੀਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਓਢ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ
ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋਰ
ਤੇ ਜਪਣ ਲਗਦੇ ਹਾਂ
ਉਹੀ ਪੁਰਾਣਾ
ਨਵੇਂ ਮੰਤਰਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਕਬੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ...
ਤੁਲਸੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ...।

ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਝੀਲ

ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ
ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ
ਤਰਾਸ਼ਣਾ ਆ ਗਿਆ
ਕਵਿਤਾ
ਦਰਦ ਨੂੰ ਬੁਕੱਲ 'ਚ ਲੁਕਾਕੇ
ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਲੋਪ

ਮੈਂ
ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ
ਨਦੀਆਂ, ਮਾਰੂਥਲਾਂ 'ਚ ਟਹਿਲਦਾ
ਚੁਣਦਾ ਹਾਂ
ਖ਼ਲਾ 'ਚ ਲਮਕੇ
ਚੰਨ-ਤਾਰਿਆ ਦੇ ਬਿੰਬ
ਰੂਪ-ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ
ਮਕੜੀ-ਜਾਲੇ 'ਚ ਫਸਿਆ
ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ
ਨੀਮ-ਪਿਆਜ਼ੀ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ
ਤੇ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ 'ਚੋਂ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ
ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ
ਚਹਿਕਾਰ ਦਾ ਸੰਗੀਤ

ਬਰਫ਼ ਦੀ ਅੱਗ ਸੇਕਦਾ ਹਾਂ
ਤੇ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ
ਉਸ 'ਚੋਂ ਉੱਠਦੇ ਧੂੰਅ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ
ਵਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ਦੂਰ

ਕਲਮ ਉਕੇਰਦੀ ਹੈ
ਚਮਕੀਲੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ
ਮਾਲਾ ਜਿਹੀ
ਜਾਂ ਵਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਕ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ
ਕਿਸੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲਈਆਂ ਜਿਹਾ

ਮੈਨੂੰ ਜਦੋਂ ਦਾ
ਬੁੱਤ ਘੜਣਾ ਆ ਗਿਆ
ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ।
ਲੋਕ-ਮਨਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ
ਜਾਚ-ਪਛਾਣ

ਜਿੱਥੇ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚ
ਸਾਹੋ ਸਾਹ ਹੋਇਆ
ਅਟੇਰਦੈ ਉਮਰ ਦਾ ਸੂਤਰ
ਸਾਹ ਸਾਹ ਕਰਕੇ;

ਜਿਸਦੀ ਤਲੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ
ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਸਤਰ
ਦਾਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ
ਨਿਤ-ਹੋਣੀ ਦਾ ਅਮਿੱਟ ਨਿਸ਼ਾਣ

ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ
ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਪਾਈਆਂ
ਲਾਸਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ

ਤੇ ਮੈਂ
ਅੱਖੀਆਂ ਮੂੰਦ
ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਝੀਲ ਵਿੱਚ
ਪੈਰ ਲਮਕਾਈ
ਆਕਾਸ਼ ਗੰਗਾ ਦੇ
ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਦੇ
ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਲੈਂਦਾ
ਕਲੋਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂ

ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ
ਦਰਦ ਨੂੰ ਬੁੱਕਲ 'ਚ ਲੁਕਾਕੇ
ਕਦੋਂ ਦੀ
ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਲੋਪ;

ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ
ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਰਾਸ਼ਣਾ ਆ ਗਿਆ।

ਇਕਲਵਯ ਹੋਰ

ਮੇਰਿਆਂ ਦੇ ਕੁ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ,
ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਉਂਤਾ ਵੇਖ।

ਯੁੱਧ ਗੁਰੂ,
ਦੁੱਣਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ,
ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ?
ਮੈਂ ਕਿਹਾ,
ਭੀਲ-ਪੁੱਤਰ।

ਪਾਂਡੁ ਗੁਰੂ,
ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ;
ਅਨੋਖੀ ਸ਼ਸਤਰ ਕਲਾ,
ਕਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ?
ਮੈਂ ਕਿਹਾ,
ਤੁਹਾਥੋਂ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ।
ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ਕੁਲੀਨ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰੋਧੇ,
ਤੂੰ ਨਖਿੱਧ ਹੈਂ,
ਮਿਥਿਆ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ,
ਅਛੂਤ- ਸਿਖਿਆ,
ਸਾਡੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ
ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ,
ਤੁਹਾਡੀ ਮੂਰਤੀ,
ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਗੁਰਦੇਵ।

ਆਚਾਰੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਹੋਏ,
ਵਿਯੂਹ ਵਿਛਾਇਆ,
ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹੈਂ,
ਤਾਂ,
ਗੁਰਦਫਨਾ ਦੇ
ਵਿਦਿਆ-ਮੁੱਲ ਤਾਰ ?
ਮੈਂ ਕਿਹਾ,
ਉਹ ਇਕਲਵਯ,
ਅੰਗੂਠਾ ਕਟਾਈ,
ਰਣਭੂਮੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ
ਬੈਠਾ ਹੈ, ਗੁਰਦੇਵ।

ਹੁਣ
ਖੱਬੇ ਨਾਲ,
ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਤੇ,
ਉਸਦਾ ਅਤੀਤ ਹਾਂ, ਗੁਰਦੇਵ।

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹੈਂ

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹੈਂ,
ਤਾਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ,
ਇਹ ਲੈ ਤਵੀਤ
ਡੌਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ
ਰਖਿਆ ਰਖਿਆ ਕਰੀ ਜਾ
ਜਾਪ ਜਪੀ ਜਾ।

ਮੰਦਰ ਮਹਿਲ ਬਣਾ ਲੈਣਗੇ
ਆਪੇ
ਉਹਨਾਂ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ,
ਤੂੰ
ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ
ਲਿੰਬਣ ਦੀ ਬਾਣ ਪਾ
ਵਿਹੜਾ ਬੁਹਾਰ
ਜਾਚ ਸਿੱਖ
ਕਰ ਸਕੋਂ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ।
ਤੂੰ ਕਿਉਂ
ਨੀਚਾਂ ਅੰਦਰ ਨੀਚ ?

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹੈਂ,
ਤਾਂ ਲਿਖ ਲੈ
ਦਿਨ ਦੀ ਸਲੇਟ 'ਤੇ
ਡੌਲੇ ਫਰਕਾਉਣ ਲਈ ਨੇ,
ਹੱਥ ਕਾਰ ਲਈ ਨੇ।

ਕੁਨ
ਕਹਿਣ ਨਾਲ
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ,
ਕਿਰਤ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।